

Érdemes elgondolkodni azon, hogy azóta mennyire megváltozott az élet. Alljon itt ennek bizonyítására az akkori ebédeltetési akció és összehasonlításul a jelenlegi napközi heti étrendje.

1936-ban: Minden reggel 2 dl tej és 10 dkg kenyér. Az ebéd hétfőn délben bableves, kedden gulyásleves, szerdán lebbencsleves, csütörtökön bableves, pénteken leves és tészta, szombaton gulyásleves.

1973-ban: (ma kétfogásos ebédet kapunk a napköziben): hétfőn húsléves, sajtos tészta, kedden krumppléves, tökfőzelék sült hússal, szerdán gulyásleves, 2 db krémes, csütörtökön almaleves, csirkepaprikás galuskával, pénteken borsóleves, diótészta, szombaton marhapörkölt burgonyával és befőtt.

A háború utáni időkről a Nemzeti Bizottság iratai szolgáltatnak adatokat. 1944 novemberében az egyik fő probléma a tanárhiány volt. A szentesi Nemzeti Bizottság intézkedései nyomán megindult a tanítás az elemi iskolákban. Az „elmenekült” tanárok és tanítók helyét ideiglenesen nyugdíjas pedagógusokkal, egyetemi hallgatókkal töltötték be.

1945. telén a tanítók kérésére a Nemzeti Bizottság a tüzelőhiányra való tekintettel tanítási szünetet rendelt el.

A Nemzeti Bizottság feladata volt, hogy törölje a tantervből a népi demokrácia szellemével összeegyeztethetetlen részeket. Ennek elvégzéséhez 1945 májusában bizottság jött létre, amelynek tagjai voltak az iskolák igazgatói is. A bizottság valamennyi szentesi iskola számára megállapította az új tantervet.

1947 januárjában a felekezeti és népiskolák tüzelőanyaggal való ellátása érdekében a Nemzeti Bizottság társadalmi gyűjtést rendezett. A gyűjtés eredménye 6000 Ft, 280 mázsa szén és 120 mázsa fa volt.

Az 1948—49-es esztendő fordulat volt az iskolák életében. Megvalósult az állam és az egyház különválasztása, az iskolák állami irányítás alá kerültek és törvénybe iktatták a nyolc osztályos kötelező általános iskolát. A sajtó beszámolt az államosítás körüli visszhangról. Egy-egy cikk arra utal, hogy az államosítás következtében harc bontakozott ki. Az *Új Szó* 1948. március 31-i számában olvastam: „A magyar Kurír című lap húsvét hétfői rendkívüli kiadása közli Mindszenty József primás újabb, demokrácia ellen lázító, nagybőjti körlevelét. A Magyar Kurír közli illetékes egyházi helynek azt a nyilatkozatát, amely három ünnep munkanappá nyilvánítása alkalmából — teljesen tévesen — az ünnepek megszüntetéséről beszél.”

Ugyancsak az *Új Szó* című lap újságírója számolt be a lelkes szegedi felhívásról, amely el akarta söpörni a reakciós híreket. A szegedi katolikus diákok kiáltvánnyal fordultak Magyarországra valamennyi diákjához és egyetemistájához. A kiáltvány üdvözlöi a szabadságharc centenáriumát és leszögezi, hogy a demokrácia száz év után meghozta a magyar nemzet megújulását. Felszólítja a katolikus ifjúságot: ragadjon szerszámot vagy könyvet, építsen együtt az építőkkel, dolgozzon együtt a dolgozókkal! Azt is megállapítja a felhívás, hogy a katolikus hívek nagy többsége egyre inkább magának érzi a magyar demokráciát.

Iskolánk akkori igazgatósága a sajtó, illetve a szülői értekezlet útján tájékoztatta a szülőket az államosítás tényéről. Az iskola rendbetételére a város hamarosan nagy anyagi áldozatot hozott. Erről tanuskodik iskolánk lépcsőházában az emléktábla, amelyen ez áll: „**Mienk az iskola!**” — *Gyermekeinknek rendbehozta az MDP párt-szervezete, 1948—1948.*

Új kőbányai utcanevek

Steer János, Óhegy utcai esztergályos tíz éve foglalkozik Kőbánya történetével. Szerény külsejű iratgyűjtőiben rendezetten gyarapodnak a Kőbányával kapcsolatos újságkivágások, feljegyzések, idézetek, régi térképek, krónikás adatok.

Az esztergályos mester amatőr helytörténeti tevékenységének társadalmi haszna is van. A Budapesti Tanács X. kerületi Végrehajtó Bizottsága azzal a kéréssel fordult hozzá, hogy tegyen javaslatot új utcanevek bevezetésére, mert a rohamos átalakulás, régi épületek lebontása, új lakótelepek születése következtében hagyományos utcák hosszabbodtak meg, új utcák keletkeztek.

Az amatőr helytörténész előszedte régi utcaneveket tartalmazó feljegyzéseit, át-

tanulmányozta a sárguló, itt-ott szakadozó fővárosi térképeket. Így találta meg a *Túzok utcát*, amely a kerületben beépítés miatt megszűnt régi utcanevként szerepelt. Steer János ezt a régi utcanevet *felelevenítette*, azzal az indoklással, hogy a Rákospatak két partját szegélyező nagy szabad síkságon régebben élhetett ez a madár.

A Kőér utca 2/B és 2/C-nél lévő zsákutca ma a *Repce utca* nevet viseli, mely a kerületben megszűnt régi utcanevként ismeretes. Steer János a régi utcanev felújításával egy elfelejtett városi elnevezést mentett meg az elkallódástól. Tevékenysége révén az új kőbányai utcanevadásban érvényesült a fejlődés dialektikája: a régi utcanev új funkciót kapott, de egyúttal rámutat arra a mezőgazdasági tevékenységre, amely egykor ezen a területen folyt.

A Balkán utca egyik szakaszát Steer János javaslata alapján *Fogadó utcának* hívják. Ezideig csak kopottas, hajdani Budapest-térképeken lehetett fölfedezni e régi elnevezést.

Néhány új kőbányai utcanevet Steer János úgy alkotott, hogy a meglévő utcanevhez rokon értelmű szót keresett. Ilyen módon keletkezett a *Pázsitfű utca*, mivel ez a rész a Zsombok utca déli folytatása. A Harmat utca Újhegyi úttól a Hangár utcáig terjedő részét azért nevezték el *Pára utcának*, mert a pára a harmattal rokon értelmű szó. *Az elnevezések közötti összefüggések, a jeltani logika felismerése és tudatosulása elősegíti a tájékozódást a kerület részeit kevésbé ismerő ember számára* is. Mellékesen jegyzem meg, hogy pl. a Bolgár, Román, Cserkesz utca mint népnév előtagú földrajzi elnevezések kerületen belüli irányítást adnak, és biztosítják a regionális tömbök szerinti tájékozódást.

Steer János az új kőbányai utcanevek megalkotásakor nemcsak jeltani, hanem történeti szempontot is érvényesített. A *Csösztorony köz* azért kapta a nevét, mert a kőbányai szőlőtermesztés 1844-ben épült műemléke áll a közelében. Az Erdősi út egyik szakasza pedig a *Vizimalom utca* nevet kapta, ugyanis a múlt század közepén *Széchenyi István* vizimalma állt az utca végén. A Rákospatak ősi vizimalom-sorát, mely évszázadunk első harmadáig részben még működött, szintén megőrökíti az új kőbányai utcanev.

A helytörténet folyamatosságára és a kerület szerves összefüggéseire utalnak a környezettel kapcsolatos utcanevek. A *Kerámia utca* a Kemence utcával szemben, a Kerámiagyár lakótelepének építése során alakult ki. Az utca lakói a gyár dolgozói, és a környéken az útszakaszra már előzőleg a javasolt név honosodott meg. A Kerámiagyár Kőbánya egyik legrégebbi és legnagyobb üzeme. Ebben az esetben tehát Steer János *egy korábban tájékoztató jelleggel használt utcanevet ajánlott hivatalos elfogadására*. A Fővárosi Tanács Végrehajtó Bizottsága jóváhagyta a kellő indoklással alátámasztott javaslatot. A Tanács ilyenformán az amatőr helytörténész segítségével a munkáslakosság utcanevadását nagyon helyesen használta fel munkája alapjául.

A *Zsvaj utca* mentén bölcsőde és óvoda működik. Az elnevezés az utca gyermekzsivajjal telt hangulatát fejezi ki. Az eddig 159. *utcaként* ismert útszakasz ma az *Olaj utca* nevet viseli, mert közelében van a Növényolajgyár. Az egykori 162. utcát pedig *Tarkarét utcának* nevezték el, mert mezőgazdasági területen vezet keresztül. A *Sörös utcának* a közelében lévő sörgyárak indokolják elnevezését. A Mádi utcának a Műszaki Gumigyárnál kezdődő részén indokolt a *Gumigyár utca* név bevezetése. A gyárnév a helyi munkástársadalomra is emlékeztet, hiszen a munkahely szorosan összefonódik a termelő közösségekkel.

A *Márga köz*, a Márga utca rövid elágazása, a régi dűlőút folytatásában van. A Paprika utca egyik részét *Rákász utcának* nevezték el a Rákospatak ősi foglalkozási ágának, a rákászatnak a megőrökítésére. A Sörgyár utca egy darabját *Korall utcának* hívják, a kőbányai lajta- és szarmata mészkövekben található 230 fajta tengeri állatmaradvány emlékére. A Szállás utca egyik elágazó szakasza *Újjonnan Szállás köz* néven kerül a köztudatba.

Hajdanában Kőbányán fontos szerepet játszott a szőlőtermesztés. A kőbányai szőlőtermesztés és bortermelés emlékét három utca is őrzi: a *Vörösdinka utca*, a *Szőlőhegy utca*, valamint a *Kéknyelű utca*. Az új lakótelep a pesti oldal legnagyobb szőlőhegyére épült. Az azonos típusú nevek a kerületrésztörténeti és gazdasági egységét fejezik ki.

Steer János amatőr helytörténész tevékenységét mi sem dicséri jobban, minthogy a Fővárosi Tanács Végrehajtó Bizottsága 1973. június 6-i ülésén utcanév-javaslatai közül 23-at jóváhagyott.

A jövőben még nagyon sok alkalom nyilhat a helyi tanácsok és az amatőr helytörténészek, honismereti körök együttműködésének kibontakoztatására. A kerületek távlati fejlesztésében szükségesek a helyi településtörténeti ismeretek, amelyeket ügyesen közvetíthetnek a tanácsok illetékeseinek a hozzáértő lakosok, lokálpatrióták. Utcanévek történetét összefoglaló tömör, egy-két mondatos szövegek összeállítását boldogan vállalhatják a művelődési házak helytörténeti körjei, és ebben a tevékenységben, tanáraik vezetésével közreműködhetnek értékes adatgyűjtéssel az iskolák honismereti tevékenységet folytató szakkörjei. Az utcanévtáblák alá kerülő, tömör magyarázatok a helytörténeti ismeretek és hagyományok szélesebb körben való terjesztését segíthetik elő. Egy múzeum vagy helytörténeti gyűjtemény baráti köre a történeti ismeretanyag helyi, politikai szempontú felhasználásával támogathatja az új, szocialista városi hagyományokat teremtő tevékenységet.

Dr. Dömötör Ákos

Eleven honismereti munka Komárom megyében

Értekezletnek indult, de nagyon érdekes és termékeny eszmecserevé, vagy talán inkább kerekasztal-beszélgetéssé szélesedett a Hazafias Népfront Komárom megyei Honismereti Bizottságának április 25-i ülése, amelyet Tatán, a Néppark festői környezetében lévő „Kiskastély”-ban, a múzeumok megyei igazgatóságán rendeztek meg. A tanácskozást *Bíró Endre*, a megyei múzeumi szervezet igazgatója, mint a rendezvény házigazdája nyitotta meg.

A résztvevők — Népfront megyei vezetői, a megyei múzeumi szervezet, a megyei művelődési központ, a megyei művelődésügyi osztály képviselői és a megye honismereti mozgalmának legtevékenyebb aktivistái — érdeklődéssel hallgatták meg *Győry Csabának*, a megyei honismereti bizottság titkárának elemezve, értékelve summázó tájékoztatóját a mozgalom Komárom megyei helyzetéről, a gyarapodó eredményekről és az elkövetkezendő időszak feladatairól. A honismereti bizottság titkára örömmel állapította meg, hogy Komárom megye honismereti mozgalma az elmúlt évben nagyot lépett előre, szervezettebbé, tartalmilag gazdagabbá, színesebbé vált. Ennek alapvető, meghatározó oka az, hogy a megyei múzeumi szervezet, a levéltárak és a tanácsi szervek illetékesei az eddiginél sokkal nagyobb lendülettel, dicséretre méltó aktivitással kapcsolódnak be a munkába. A megélénkült mozgalmi életet jól tükrözik az írásos anyagok, amelyek az elmúlt év során a „Megyei Honismereti Tájékoztató”-ban, az „Új Forrás” című megyei szemlében, a megyei múzeumi szervezet tájékoztatójában: a „Kroniká”-ban, a megyei Művelődési Központ „Forum” és a megyei könyvtár „Komárom megyei Könyvtáros” című időszakos kiadványaiban jelentek meg. Örvendetesen növekszik az egyéni kutatók száma, akik több dolgozaton, tanulmányon dolgoznak. Sokat javultak a publikálási lehetőségek is. Eleven, pezsgő élet folyik a honismereti körökben, az általános és középiskolai szakkörökben, a szervezett és tervszerű munkát végző múzeumbarát körökben, a szlovák és a német nemzetiségi együttesekben, a Röpülj páva körökben.

Nagyon szép otthont kapott Tatán, a patinás „Miklós malomban” a Komárom megyei Nemzetiségi Néprajzi Múzeum, elkészült a megye szlovák nemzetiségű falvaiban összegyűjtött népdalok gyűjteménye, amely már nyomtatásban is megjelent *dr. Kálmánfi Béla* lelkes gyűjtőmunkájának eredményeként. *Pálinskás József* a megye munkásdal-kincsét gyűjtötte össze és rendezte sajtó alá. Dunaalmáson — Lilla egykori lakóhelyén — a Csokonai-emlékvé során megnyílt a Csokonai-emlékszoba,